Міністерство освіти і науки України

Тернопільський національний економічний університет

Кафедра економічної теорії

Міждисциплінарна курсова робота

З економічної теорії на тему:

«*Емпіричний аналіз незалежності центральних банків»*

Студентки 2 курсу групи ОАБ-21

Нечай Діани

Науковий керівник:

к. е. н. Хопчан В.М

Національна шкала_____

Кількість балів_____

Оцінка ECTS_____

Тернопіль-2018 р.

План

Вступ

1.Роль, призначення і статус центрального банку в економіці країни

2.Емпіричний аналіз незалежності національного банку України

3.Практика функціонування центральних банків провідних країн світу

Висновки

Список використаних джерел

Вступ

Актуальність теми дослідження. У сучасних умовах тотальної світової глобалізації банківська практика розвинених країн все більше набуває загальних форм, поступово нівелюючи існуючі відмінності у грошово-кредитних системах. Вивчення тенденцій та напрямів розвитку світової банківської практики, виділення загальних структурно-функціональних і інструментально-монетарних рис є дуже важливим для встановлення оптимальних орієнтирів розвитку вітчизняної банківської системи. Використання світового досвіду буде сприяти впровадженню апробованих та ефективних монетарних інструментів, допоможе уникнути типових помилок як в монетарній політиці, так і в побудові організаційної структури органів грошової влади України.

На сучасному етапі, коли Україна пройшла стабілізаційний період і перейшла до активного періоду свого розвитку, банківська система повинна задовольняти потреби зростаючої економіки. Хоча успіхи розбудови вітчизняної грошово-кредитної системи не викликають сумніву, але головна задача - наситити потребу зростаючої економіки у відносно дешевих кредитних ресурсах - залишається невиконаною. Це підтверджує той факт, що формування банківської системи України не досягло ще завершальної стадії і має здійснити значний зріст, який, можливо, буде супроводжуватися і якісними змінами.

Національний банк України є центральним банком, який проводить єдину державну грошового-кредитну політику з метою забезпечення стабільності національної грошової одиниці.

Як свідчить міжнародний досвід найбільш розвинених країн з перехідною економікою, ті з них, які послідовно впроваджували світовий досвід ефективної монетарної політики спромоглися досягти визначних результатів у стабілізації економіки та високих темпів економічного розвитку. Таким чином, теоретичне та практичне дослідження шляхів оптимізації

банківського сектору України має відіграти важливу стабілізаційну роль та стати прискорювачем росту.

Ці положення і обумовлюють *актуальність,* а також практичну значимість обраної теми курсового дослідження. Вона пов'язана з важливістю концептуального обґрунтування стратегії розвитку банківської системи України за окремими напрямами монетарної політики, грошово-кредитних відносин, їх структурного та інноваційного аспектів.

Правовий статус та функції Національного банку України досліджувалися як в юридичній, так і в економічній літературі. Окремі питання правового регулювання управлінських функцій Національного банку України висвітлено в працях таких вчених, таких як В. Авер'янова, Б. Адамика, Е. Алісова, М. Старинського, А. Монаєнка, О. Орлюк, Л. Савченко та деяких інших.

Мета і задачі дослідження полягають у тому, щоб на основі всебічного емпіричного аналізу банківської діяльності проаналізувати механізм функціонування Національного банку та сформулювати відповідні практичні рекомендації стосовно незалежності центрального банку України.

Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання наступних задач дослідження:

- визначити роль, призначення і статус центрального банку в економіці країни;

- проаналізувати незалежність центрального банку України;

- дослідити практику функціонування центральних банків провідних країн світу.

Об'єктом дослідження є Національний банк України.

Предметом дослідження є організація системи, що забезпечує ефективність банківської діяльності, емпіричний аналіз центральних банків.

1. Роль, призначення і статус центрального банку в економіці країни

Центральному банку належить провідне місце не тільки в організації всієї сукупності кредитно-грошових відносин у країні, він є головною ланкою в державі, за допомогою якої остання здійснює переважно частину своїх регулюючих стосовно економіки функцій.

Центральний банк є визначальною ланкою всієї банківської системи країни (банк банків) за своєю головною функціональною роллю – це емісійний банк, тобто банк, якому належить монополія на випуск грошей. Центральний банк здійснює управління грошовим оборотом з метою забезпечення стабільного не інфляційного розвитку економіки. Його роль у розвитку економіки полягає у наступному [2, с.12]:

– він є емісійним банком;

– відіграє роль банку банків, тобто специфічної банківської інституції, яка формує банківські резерви і регулює діяльність банківської системи;

– є органом державного управління, який відповідає за монетарну політику.

Центральний банк, як особливий орган банківської системи створює так звані гроші підвищеної ефективності – готівку в обігу і резерви комерційних банків, що слугують базою (грошовою) для зростання пропозиції грошей.

Центральний банк установлює для комерційних банків норму обов'язкових резервів, але розмір надлишкових резервів і характер їх використання банки визначають самостійно.

Центральний банк має, як правило, монопольне право здійснювати емісію готівки. Проте, сама маса готівки, необхідна для обігу, визначається головним чином поведінкою суб'єктів економіки (фізичних і юридичних осіб), котрі вирішують, в якій пропорції, вони тратитимуть гроші готівкою і на депозитних рахунках в банках.

Центральний банк, регулюючи пропорцію грошей, впливає на ціну грошей, тобто на рівень процентної ставки.

Таким чином, центральний банк відіграє провідну роль на грошовому ринку. Він впливає на стан економіки через регулювання пропозиції грошей і через здатність впливати на рівень процентної ставки.

Правовий статус центрального банку можна охарактеризувати таким чином: це державний орган управління з покладеними на нього особливими завданнями у сфері грошово-кредитних відносин і банківської діяльності. Він є самостійною юридичною особою, його майно відокремлено від майна держави, центральний банк може ним розпоряджатися як власник. Він не є комерційною організацією.

Правовий статус центрального банку пов'язаний із вирішенням низки важливих питань, що стосуються його діяльності, а саме:

– визначення на законодавчому рівні завдань й основних напрямів діяльності банку;

– формування статутного капіталу банку;

– визначення взаємовідносин банку з органами державної влади;

– порядок призначення і звільнення вищого керівного складу банку.

Правовий статус центрального банку у розвинутих країнах закріплений у правових актах: у законах про центральні банки та в їхніх статутах, законах про банки і банківську діяльність, у валютному законодавстві. Безперечно, що головним правовим актом, що регламентує та регулює діяльність центрального банку слід вважати закон про центральний банк. Він містить чітко сформульовані завдання й основні напрями діяльності центрального банку.

Порядок формування статутного капіталу центрального банку може визначати держава, як, наприклад, у Франції, Німеччині. Держава може володіти тільки частиною капіталу, а інша частина– у власності акціонерів. Такий порядок діє у Австрії, Швейцарії, Японії. У США весь статутний капітал центрального банку власність приватних акціонерів (США, Італія).

Проте, порядок й джерела формування статутного капіталу центрального банку не має принципіального значення для реалізації його

функцій, тому що, цільова спрямованість діяльності центрального банку визначається не інтересами акціонерів, а інтересами держави, тобто інтересами всього суспільства [5, с. 28].

Неоднаковий і характер взаємовідносин центральних банків із органами державної влади.

По-перше, це стосується рівня самостійності центрального банку у рівні й реалізації монетарної політики.

По-друге, характеру взаємовідносин центрального банку з державою щодо фінансування дефіциту державного бюджету.

Що стосується незалежності центрального банку, то вона, безумовно, не може бути абсолютною. Це пояснюється тим, що монетарна політика, яку проводить центральний банк, являє собою важливу складову загальної економічної політики держави. Впливаючи на реальну економіку, вона взаємодіє з фіскальною, ціновою, інвестиційною й структурною політикою. Як провідник монетарної політики центральний банк повинен враховувати загальноекономічні цілі, що стоять перед країною у конкретний період часу, а тому узгоджувати свої дії з урядом та іншими державними установами, які формують економічну стратегію й тактику держави.

З метою запобігання прямого тиску уряду на центральний банк з приводу фінансування дефіциту державного бюджету, у більшості країн з розвинутою ринковою економікою, на законодавчому рівні заборонено надавати уряду прямі кредити, спрямовані на покриття бюджетного дефіциту. Крім того, в багатьох країнах забороняється купувати державні цінні папери на первинному ринку. Операції з цінними паперами центральні банки в цих країнах можуть здійснювати тільки на вторинному ринку з метою регулювання грошового обороту.

Організаційна структура центрального банку значною мірою залежить від форми державного устрою держави (федералізація, чи унітарна держава), національних традицій й особливостями банківського законодавства.

2. Емпіричний аналіз незалежності національного банку України

На рівень незалежності центрального банку певним чином впливає і порядок призначення й звільнення вищого керівництва банку. У багатьох розвинутих країнах керуючий центральним банком або призначається Президентом країни, або обирається вищим законодавчим органом державної влади.

Щодо НБУ Конституція України в плані його правового статусу відсилає до закону «Про національний банк України». В цьому законі, щоб не відносити Нацбанк ні до однієї з гілок влади і не підпорядковувати його іншим вищим органам державної влади, для НБУ визначено особливий статус – відповідно до ст. 2 Закону України «Про Національний банк України», НБУ є органом держуправління зі спеціальним статусом. Власне кажучи, цією нормою закладена основа незалежності НБУ від інших органів державної влади [14, с. 301].

Якщо не заглиблюватися в зовсім давню історію, то увагу до проблеми незалежності Центробанків було привернуто в 1951 році, коли ФРС США спробувала чинити опір диктату Держказначейства і відмовилася фінансувати дефіцит держбюджету (потрібно пам'ятати, що тоді ще не був скасований «золотий стандарт»). У підсумку, в 1951 році було підписано угоду, відповідно до якої Федрезерв і Держказначейство домовилися відновити незалежність ФРС від федерального уряду. Саме з тих пір в світі почала формуватися теза про незалежність Центральних банків.

Теоретична основа незалежності Центральних банків базується на проблемі тимчасової неузгодженості кредитно-грошової політики. Незалежність необхідна для протидії віддання урядами переваги експансіоністській політиці в тих випадках, коли вона може призвести до короткострокового економічного зростання напередодні виборів, але створює інфляційні ризики в довгостроковій перспективі.

Незалежність Центрального банку тієї чи іншої країни зазвичай може бути або законодавчо встановленою, або такою, що історично склалася. Вона дозволяє ЦБ бути вільним від втручання політичної кон'юнктури. Як правило, головним аргументом на користь необхідності забезпечити незалежність Центробанку є надання йому можливості протистояти бажанням уряду або покривати дефіцит держбюджету за рахунок емісії, або сприяти економічному зростанню за допомогою розгону інфляції (втім, часом уряди мають наміри домагатися і того, й іншого одночасно).

На увагу заслуговують випадки тиску на Центробанк з боку керівників держав, що здійснювалися для досягнення бажаного ними результату на майбутніх виборах. Як найбільш яскравий приклад наведу ситуацію, коли президент США Р. Ніксон чинив на початку 1970-х років тиск на главу ФРС А. Бернса, намагаючись схилити його до проведення стимулюючої монетарної політики, яка сприяла б економічному зростанню в Штатах, результатом чого мало стати переобрання Ніксона на новий термін. Втім, аналогічно, в 1960-х роках президент США Джонсон намагався впливати на главу Федрезерву Мартіна.

На противагу цим двом випадкам можна навести приклад німецького Бундесбанку, який у другій половині XX століття зміг забезпечити стабільно низьку інфляцію, при цьому ряд економістів стверджує, що Бундесбанку вдалося цього досягти завдяки правовій незалежності, яка була надана йому законодавчо. Втім, інші фахівці, наприклад, Хол з Гарвардського університету, стверджують, що успішне стримування інфляції в Німеччині було результатом грамотно організованого на державному рівні процесу переговорів про заробітну плату.

Як би там не було, я не повною мірою згоден з тими, хто скаже, що зв'язок між рівнем інфляції і ступенем незалежності Центрального банку є причинно-наслідковим. Більш того, коли ми говоримо про незалежність Центрального банку, необхідне глибоке розуміння проблеми. Є кілька різновидів незалежності ЦБ, на які професори Массачусетського

технологічного інституту Фішер і Дібелла вказали в своїй доповіді «Якою має бути незалежність Центрального банку», зробленій на конференції Федерального резервного банку Бостона.

Перша – незалежність цілей грошово-кредитної політики. Йдеться про самостійне розроблення ЦБ своїх завдань. Тут мається на увазі, що якщо законодавчо кінцева мета грошово-кредитної політики чітко не обумовлена або група цілей не проранжована, то Центробанк повинен мати право самостійно встановлювати значення для цільових показників своєї діяльності.

Друга – операційна незалежність. Вона має на увазі, що Центробанк сам підбирає проміжні й операційні цілі, які будуть використовуватися для досягнення кінцевої мети грошово-кредитної політики (наділення цими двома видами незалежності якраз і спрямовано на те, щоб ЦБ мав можливість протистояти уряду в тому випадку, якщо він має схильність до проінфляційної політики) [17].

Третя – інструментальна незалежність. Це свобода вибору і застосування інструментів грошово-кредитної політики, але за умови, що цільовий показник інфляції встановлюється урядом або Центробанком спільно з урядом (зокрема й на інструментальній незалежності ЦБ базується режим таргетування інфляції). Наявність інструментальної незалежності позначає своєрідну угоду між урядом і ЦБ про делегування Центробанку повноважень щодо прийняття перспективних і поточних рішень в сфері грошово-кредитної політики.

Якщо в цьому аспекті говорити про Національний банк України, то, з моєї точки зору, названими вище різновидами незалежності він володіє достатньою мірою. І, за великим рахунком, останнім часом використовує їх ефективно, про що свідчать успіхи в приборканні інфляції і курсова стабільність.

Цікавий погляд на питання незалежності ЦБ італійського економіста Гріллі (колишній міністр економіки і фінансів Італії). Він запропонував розділити незалежність Центрального банку на політичну і економічну. Політична незалежність визначається ступенем невтручання уряду в питання

призначення керівництва ЦБ. Економічна незалежність визначається тими умовами, на яких Центральний банк кредитує уряд і залученістю ЦБ до нагляду за банками.

Думаю, що і з огляду на ці критерії навряд чи можна говорити про відсутність незалежності Нацбанку. Порядок призначення керівника НБУ такий, що передбачає участь в ньому представників різних гілок влади, а це знижує ступінь політичного впливу на керівництво Нацбанку, при цьому НБУ підзвітний главі держави та Верховній Раді в межах їх конституційних повноважень.

Якщо говорити про економічну незалежність, то, як свідчить історія, найбільш поширений з можливих видів втручання уряду в діяльність НБУ – це бажання уряду фінансувати дефіцит держбюджету, а також отримувати від Нацбанку кредити або примушувати його купувати державні боргові зобов'язання на первинному ринку. Навряд чи я погрішу проти істини, якщо скажу, що Кабмін в останні 1-1,5 року не зловживає подібним. Та й потреби в цьому немає – наприклад, за 7 місяців поточного року фактична дохідна частина держбюджету України на 10,3% перевищує бюджетний розпис на цей період Ну а функція нагляду за банками традиційно покладено на НБУ.

Як бачимо, ситуація з незалежністю Нацбанку, якщо виходити з визнаних міжнародним науковим співтовариством критеріїв, йде дуже непогано. Однак, ми повинні застосовувати комплексний підхід до всього, що відбувається в економіці України. З одного боку, потрібно розуміти, що незалежність НБУ не може замінити розумну економічну політику або бюджетну дисципліну. З іншого – незалежність Нацбанку не повинна трансформуватися в якусь єдино важливу самоціль. Дуже багато чого має залежати від поточного стану економіки і тих цілей, які ми перед собою ставимо.

Із забезпеченням незалежності Нацбанку, настільки ж важливо сформувати таку систему взаємодії Нацбанку і Кабміну, яка буде передбачати узгоджену політику між ними.

3. Практика функціонування центральних банків провідних країн світу

Кожна банківська система держави має свої особливості, у зв'язку з чим по-різному будуються і системи банківського нагляду і відрізняються підходи держав до здійснення наглядової політики. Нагляд за кредитними організаціями відрізняється як поєднанням форм організації наглядової діяльності, так і самою структурою системи. Зазвичай функції нагляду здійснюють підрозділи центрального банку або міністерства фінансів, рідше інші відомства, які є підзвітними парламенту. Проте незалежно від обраної моделі незмінною залишається ключова роль держави в забезпеченні стабільності банківської системи, де банківський нагляд покликаний усувати або максимально зменшувати небезпеку загальної нестабільності [7, с. 59].

Так, серед країн, в яких наглядову діяльність віднесено виключно до компетенції Центрального банку, можна назвати Іспанію, Італію, Нідерланди, Португалію. До групи країн, де нагляд здійснюється Центральним банком спільно з іншими органами влади, належать Бельгія (спільно з Міністерством фінансів з нагляду за кредитними організаціями); Греція (спільно з Валютним комітетом); Франція (спільно з Банківською комісією).

У Європейському Союзі створення єдиного наглядового органу навіть включено до різноманітних стандартів. Наглядові органи такого типу діють в Австралії, Данії, Канаді, Ірландії, Кореї, Японії, Норвегії, Сінгапурі, Швеції, Німеччині, Казахстані, Естонії, Латвії, Великій Британії, Нідерландах і Швейцарії.

У Європі Норвегія була першою, хто прийняв систему єдиного нагляду за фінансовими послугами. Спочатку до компетенції цього наглядового органу належав нагляд і регулювання банківського сектору і ринку цінних паперів, потім додався нагляд за діяльністю брокерів ринку нерухомості й аудиторських компаній. У Фінляндії система нагляду діяла несистемно. Створене агентство адміністративно було пов'язане з ЦБ, проте в плані прийняття рішень воно було незалежним.

До подібної об’єднаної моделі перейшла Велика Британія. Британська модель характерна тим, що в компетенцію FSA входять не лише пруденційний нагляд фінансового ринку, але і регулятивні функції щодо поведінки бізнесу в плані захисту інтересів клієнтів – розробка пруденційних стандартів із захисту прав клієнтів, наявність механізмів примусу при порушеннях, створення інституту фінансового омбудсмена. Відповідно до Акту про фінансові послуги і ринки політика консолідації регулювання на фінансових ринках була продовжена переданням FSA функцій низки організацій – Комісії з будівельних товариств; Організації з регулювання інвестиційного менеджменту; Управління приватних інвестицій; Управління цінних паперів і ф’ючерсів.

Усі наявні нині у світі системи банківського нагляду в науковій літературі розділяються на кілька основних типів. Кожен із виділених типів побудови банківського нагляду базується на одному з основних методів здійснення банківського нагляду:

– виїзна інспекція;

– аналіз матеріалів зовнішнього аудиту;

– використання як матеріалів зовнішнього аудиту, так і матеріалів власного виїзного аудиту;

– жорсткі вимоги до фінансової звітності.

Виїзна інспекція. Такий підхід характерний для банківської системи США, Франції, Японії та Італії. У США, Франції, Японії діє змішана система банківського нагляду, у рамках якої Центральний банк розділяє обов’язки з нагляду з іншими органами державної влади. В Італії банківський нагляд здійснюється виключно Центральним банком. Під час виїзної інспекції на підставі вивчення внутрішньобанківської документації, матеріалів внутрішнього і зовнішнього аудиту робиться узагальнення отриманої інформації та дається укладення про їх фінансову стійкість, відповідність діяльності банку закону і вимогам регулювальних органів, якості менеджменту і системи внутрішнього контролю.

У США банківський нагляд у рамках своєї компетенції здійснюють декілька агентств – Офіс валютного контролю; Федеральна корпорація страхування депозитів, Федеральний резервний банк і уряди штатів. До їх повноважень належать такі: ліквідація комерційних банків, що закриваються; розробка інструкцій, правил, вказівок і регламентацій; ужиття попереджувальних заходів; консультування керівництва комерційних банків; періодичні комплексні перевірки стану, операцій і політики підвідомчих комерційних банків; узагальнення звітів і статистичної інформації комерційних банків. Агентства працюють у складі робочих груп, а Федеральні агентства координують їх роботу і розробляють стандарти для спільних перевірок [20].

У США діє впроваджувана зараз в Україні ризик-орієнтована модель банківського нагляду, де поєднується безвиїзний нагляд, регулярні зустрічі з керівництвом комерційного банку та інспекція. На початку виявляються найбільш ризиковані сфери діяльності комерційного банку, потім під час проведення виїзної інспекції проводиться перевірка діяльності банку в цих сферах, на підставі чого виставляється загальна оцінка стану певного комерційного банку. Компоненти такого оцінювання відрізняються залежно від типу фінансової установи (комерційний банк, банківська холдингова компанія; відділення іноземного банку, депозитний банк).

США є країною, де діє найбільша кількість комерційних банків у світі (понад п’ять тисяч). Природно, що система моніторингу комерційних банків істотно відрізняється від систем нагляду країн, де діють декілька десятків банків. Багато комерційних банків унеможливлює постійні перевірки їх діяльності на місці, наглядові органи неминуче вимушені більшою мірою спиратися на форми дистанційного контролю і використання економетричних методів. Моніторинг фінансового стану комерційних банків США з використанням комп’ютерних систем проводиться в інтервалах між перевірками на місці. Системи, як правило, використовують фінансову інформацію, яку щокварталу зобов’язані надавати комерційні банки. У разі

погіршення ситуації в комерційному банку банківський нагляд над цією установою стає інтенсивнішим. Органи нагляду вимагають в такому разі надання додаткової щомісячної, щотижневої або навіть щоденної детальної інформації з питань, що їх цікавлять. Зустрічі з керівництвом банку також стають частішими.

В Італії повноваженнями органів банківського нагляду наділені Банк Італії, Міжміністерський комітет з кредитів і заощаджень та Національна комісія з контролю за фінансовими компаніями і фондовою біржею. Міжміністерський комітет з кредитів і заощаджень відповідає головним чином за загальний нагляд у сфері кредитної політики і захисту заощаджень, вкладів. Центральний банк Італії готує проекти рішень і пропозиції з питань нагляду за резолюціями Комітету, установлює його правила і сам безпосередньо здійснює нагляд як у документарній, так і в дистанційній формах. Національна комісія з контролю за фінансовою і фондовою біржею контролює діяльність фінансово-кредитних установ на ринку цінних паперів [10, с.11].

У Великій Британії немає інспекторів, які працюють на постійній основі, проте Банк Англії обов’язково проводить періодичну виїзну інспекцію комерційних банків з метою оцінювання певних сфер діяльності комерційного банку або проблем, які виникли.

У Німеччині органи нагляду уповноважені проводити виїзну інспекцію комерційних банків, проте проводять її у виняткових випадках, переважно працюючи з матеріалами зовнішніх аудиторів.

Жорсткі вимоги до фінансової звітності (Нова Зеландія). Модель банківського нагляду, що покладається на публічність роботи банківської установи, прийнятна тільки в певних умовах. Ця модель банківського нагляду має дві назви: «публічна звітність» або «ринкова дисципліна». Ці назви передбачають, що жорсткі вимоги до обов’язкової публікації певної інформації про роботу комерційного банку призводять до ринкової самодисципліни учасників ринку. Прикладом використання такої моделі нагляду є Нова Зеландія. Наглядові органи розраховують на те, що вимоги до

публічності деталізованої інформації про фінансовий стан комерційного банку стимулюватимуть керівництво банку розсудливо приймати ризики, забезпечуючи надійну роботу банківської установи.

Можна стверджувати, що процес інтернаціоналізації банківської діяльності призвів до зміни традиційних підвалин в банківських системах країн та зростання їх концентрації.

Передумовами інтеграційних процесів у банківському секторі країн Західної Європи, на нашу думку, стали економічні процеси, зокрема:

- тісні торговельні відносини;

- відносна наближеність законодавства, особливо в економічній та фінансовій сферах;

- активна участь у спільних економічних проектах та інституціях;

- порівнюваний рівень показників економічного розвитку;

- дотримання визначених (взаємно узгоджених) критеріїв конвергенції.

Інтеграційні процеси в Європі створили якісно нові умови для діяльності банків. Економічна інтеграція посилила концентрацію і централізацію банківського капіталу як всередині окремих європейських країн, так і на міжнародній арені. Вона стимулювала розширення зв’язків між західноєвропейськими банківськими системами.

Процес банківської інтеграції в найбільш вираженій формі спостерігається в міжнародних банківських центрах, таких як Лондон, Париж, Франкфурт-на-Майні та ін. Тут іноземні банки інтегровані в національні кредитні системи, відбувається їх злиття між собою та з місцевими банками. Банківська інтеграція об’єднує національні банківські ринки в єдиний ринок, в межах якого забезпечується можливість відкриття банків-країн членів співтовариства та надання усього спектру банківських послуг.

Першу позицію серед банківських установ Євросоюзу займає британський HSBO Holding (станом на 1 липня 2016 року), який за розмірами активів займав шосте місце серед 25 найбільших банків світу, за розмірами ринкової капіталізації – друге місце .

Друга позиція серед банківських установ Євросоюзу належить німецькому Deutsche Bank, який зайняв у 2017 р. серед банків Західної Європи перше місце за загальним обсягом активів і третє – серед 25 найбільших банків світу. Deutsche Bank в 2014 році зайняв перше місце в світі, а в 2018 році – друге місце за обсягами діяльності на форексному ринку світу.

Частка п'яти найбільших банків в сумарних активах у 2017 році складала в: Німеччині – 19,4%, Великобританії – 45,50%, Франції – 40,80%. Понад 50% припадало на п'ять найбільших банків : Італії – 50,50%, Іспанії – 51,80%, Бельгії – 75,80%, Нідерландів – 82,90%. При цьому характерно, що дохідність капіталу найвищою була у Великобританії (19,4%), Іспанії (18,0%), Бельгії (17,2%), тоді як в Німеччині вдвічі менша (9,5%).

Аналіз ступеню концентрації діяльності банків ЄС показав, що найвища ступінь концентрації характерна для банківських систем Бельгії та Нідерландів (понад 70%). Висока концентрація характерна для найбільших банків Іспанії та Італії (близько 50%). Нижчий рівень концентрації притаманний Німеччині, Франції та Великобританії – менше 50%.

Аналізуючи ці показники, ми приходимо до висновку, що сучасною рисою банківської системи Європи є її належність до домінуючої групи банків. Кількість цієї групи в певній мірі залежить від ступеня відкритості банківської системи. Наведені дані свідчать, що Великобританія, Німеччина та Франція, маючи найбільш відкриті банківські системи, найменше залежать від найбільших банків. Це, на нашу думку, є позитивним явищем.

Банківські системи європейських країн займають лідируючі позиції на міжнародному фінансовому ринку. Їх діяльність характеризують як загальні принципи, так і певні особливості. До загальних принципів функціонування європейських банківських систем, на нашу думку, можна віднести дворівневу побудову, розділення функцій центрального банку та всіх інших банків, контроль з боку центрального банку та інших державних органів за діяльністю банківських установ. Водночас, характер і умови функціонування банківських систем кожної країни відрізняються певними особливостями, що

пов”язано з різними історичними умовами та рівнем національної економіки в період їх формування. Особливості функціонування банківських систем європейських країн можна простежити на прикладі банківських систем Великобританії, Франції та Німеччини. Ці банківські системи мали найбільшу кількість банків та відділень, що становило найбільший фінансовий потенціал ЄС. Банки цих трьох країн тісно співпрацювали та були активними в процесах інтернаціоналізації і глобалізації.

До вступу в ЄС готувався і банківський сектор країн Центральної та Східної Європи. Оскільки перетворення, що відбувались в банківських системах східноєвропейських країн були подібними, розглянемо їх на прикладі Польщі [20].

Зокрема, в Польщі було прийнято ряд законів, які суттєво розширили правову базу польських банків і узгодили банківське законодавство зі стандартами ЄС. Характерним для банківського сектору Польщі стала присутність іноземного капіталу, посилення конкуренції, подальша приватизація державних банків, консолідація банківського капіталу.

Головними перетвореннями банківської системи Польщі перед вступом до ЄС, на нашу думку, стали: динамічний розвиток банківського сектора, посилення конкуренції, покращення якості обслуговування клієнтів. Водночас, прихід іноземного банківського капіталу приніс і певні загрози. Зокрема, іноземні банки націлені на отримання значних прибутків, не були зацікавлені у кредитуванні малого та середнього бізнесу. Прагнучи мінімізувати витрати, вони не розширювали мережу відділень. Через брак необхідних механізмів ускладненим залишався і нагляд за їх діяльністю.

Банки країн Центральної та Східної Європи дещо відрізнялись від банківського сектору країн Західної Європи. П’ятнадцять і більше років тому, в умовах соціалістичного господарювання, банківські системи у країнах Східної Європи були широко захищені від іноземної конкуренції, там була висока частка ринку, що належала державним інститутам. Держава часто

виступала і в якості кредитора і вкладника. Відсутньою, та й непотрібною в той час, була інформація про фінансовий стан як банків, так і їх клієнтів.

На прикладі Польщі ми бачимо, що процеси глобалізації, інтернаціоналізації, виникнення нових банківських технологій, перетворення, що відбуваються в Європі, змусили банківський сектор Східної Європи відмовитися від старих моделей на користь випробуваних західних зразків відкритої економіки.

Першочергово розширювалась правова база діяльності банків цих країн і узгодження її зі стандартами ЄС. Окрім того, характерними рисами більшості банківських систем країн „нової хвилі" були: відчутність конкуренції з боку банків країн ЄС, подальша приватизація банківських систем, здебільшого за допомогою іноземного капіталу, консолідація банківських систем, збільшення частки іноземного капіталу.

До головних результатів реформування банківської системи країн Центральної та східної Європи можна віднести її структурну перебудову, лібералізацію процентних ставок та банківських операцій, часткове приведення банківського законодавства та системи банківського нагляду у відповідність до міжнародних норм та стандартів ЄС.

Для входження до ЄВС країни повинні будуть дотримуватись Маастрихтських критеріїв. На першому етапі, ще до вступу до ЄС, їм необхідно було продемонструвати незворотній рух до ринкової економіки та конкурентоспроможність, макроекономічну стабільність. При цьому, вони керуються власною валютною політикою, хоч ЄЦБ рекомендує зростаючу орієнтованість на євро.

Висновки

Центральний банк відіграє провідну роль на грошовому ринку. Він впливає на стан економіки через регулювання пропозиції грошей і через здатність впливати на рівень процентних ставок.

Центральні банки мають особливий правовий статус, оскільки вони поєднують у собі окремі риси банківської установи і державного органу управління.

У більшості країн з розвиненою ринковою економікою центральні банки є незалежними від органів державної влади у встановленні цільових орієнтирів монетарної політики й у виборі інструментів регулювання грошового обороту. Проте незалежність центрального банку не може бути абсолютною.

Функції центрального банку визначаються його призначенням. Основними з них є функції: емісійного центру готівкового обігу; банку банків; органу банківського регулювання та нагляду; банкіра і фінансового агента уряду; провідника монетарної політики.

Глобалізація грошових ринків призвела до тісного співробітництва центральних банків на міждержавному рівні, до їх співпраці з міжнародними валютно-кредитними і фінансовим організаціями, а також до створення наднаціональних центральних банків.

Національний банк України є особливим центральним органом державного управління, основним завданням (функцією) якого є забезпечення стабільності національної грошової одиниці - гривні. Згідно з Законом "Про Національний банк України" він виконує всі функції, які традиційно притаманні центральному банку країни.

Аналіз законодавства, що регулює банківську діяльність, дає підстави зробити висновок, що для вдосконалення правового стану Національного банку України і його контрольних повноважень потрібно розмежувати контрольні повноваження Ради НБУ, як органу внутрішнього банківського

контролю, та Комісії НБУ з питань нагляду і регулювання діяльності банків, як органу зовнішнього банківського контролю.

Список використаних джерел

1. Брегеда О.А. Ринок банківських послуг в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку: Автореф. дис. канд. екон. наук. - К., 2012. - С.6

2. Гавальда Кристиан, Стуфле Жан. Банковское право (учреждения – Счета – Операции – Услуги). Пер. с фр./ Под ред. В.Я. Лисняка. – М.2006. – С.12-13

3. Гроші та кредит: Підручник. /За заг. ред. М.І.Савлука. – К.: КНЕУ, 2006. – с.744.

4. Демківський А.В. Гроші та кредит. – К.: Дакор, 2003. – 528 с.

5. Дмитренко М. Управління фінансами банку// Вісник НБУ. – 2010. №11. – С.28-29.

6. Дробязко А. Тенденції розвитку Банківського сектору України в умовах макроекономічного зростання 2010 – 2011 рр. // Банківська справа. – 2012.-№5.- С.33. –39.

7. Иванов А.Н. Платежные услуги американских банков //Деньги и кредит. – 2012. № 1. – С.59

8. Лобанова А.Л. Перспективи розвитку ринку нетрадиційних банківських послуг // Фінанси України. – 2010. - №3. – С.133-139.

9. Лютий І.О. Теоретичне обгрунтування стратегії розвитку банківської системи України // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: Зб. тез доповідей VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції (10-11 листопада 2005 р.).- Суми: УАБС НБУ,2005.- С.10-11.

10. Матук Ж. Финансовые системы Франции и других стран. Под общ. ред. проф. Л.П. Павловой. – Т. 1 Банки. Книга 1. – М.: АО «Финстатинформ», 2004. - С.11

11. Перепечай Н.М. Маркетинг банківських послуг. Автореф. дис.канд. ек. наук. Харків, 2003.-С.6

12. Тігіпко С.Л. Напрями розвитку банківської системи України: проблеми вибору і впровадження // Вісник Національного банку України.- 2010.- № 6.- С. 5-7.

13. Тігіпко С.Л. Стратегічні завдання розвитку банківської системи України в умовах глобалізації світової економіки // Вісник Української академії банківської справи.- 2010.- № 2.- С. 3-8.

14. Шейко О.П. Аналіз сучасного стану та перспектив розвитку національної банківської системи // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. Т. 9.- Суми: Мрія-1 ЛТД; УАБС,2014.- С.301-305. www.bank.gov.ua – НБУ

15. Оцінка політики у сфері державного боргу, проведена Міністерством фінансів України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://minfin.gov.ua/control/uk/publish/article?&art_id=398647&cat_id=398646

16. Фонд гарантування вкладів фізичних осіб. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.fg.gov.ua/

17. Основні показники діяльності банків України, за даними Національного банку України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36807&cat_id=36798

18. Національний банк України: Офіційне інтернет-представництво. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/

19. Про банки і банківську діяльність. Закон України від 28.12.2014 р. № 2121-III. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2121-111.

20. Про затвердження Положення про регулювання Національним банком України ліквідності банків України // Постанова Національного банку від 18.04.2014 р. № 259. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/